

V roce 2017 je Petr Arton jedním z posledních žijících československých letců, kteří za války bojovali v RAF. Žije v dalekém Izraeli a doma se o něm moc nepsalo. Proto jsme jej požádali, aby zavzpomínal na události staré 75 let.

„Já a můj bratr Henry jsme se narodili ve Varšavě, v Nízké ulici č. 4. Můj otec se jmenoval Apfelbaum, což si patrně změnil z původního Appelbaum, protože žil v německy mluvící oblasti. Dědeček, kterého jsem potkal poprvé ve Varšavě v roce 1939, se také jmenoval Apfelbaum, stejně jako jeho bratr, bolševický vůdce, používající jméno Zinovjev, kterého dal zastřelit Stalin v Moskvě v roce 1936. Otec často jezdil do Teplic, kde se potkal s majitelem továrny panem Kurlanderem, který mu řekl o své nejmladší neprovdané sestře. Otec se s ní oženil ve Varšavě v roce 1920. Tady jsme se také narodili, ale matka zrovna v té době odjela bydlet k otcovým rodičům v Pruszkowě. Když se otec usadil v Poboštově a založil zde firmu na předení vlny, požádal v roce 1925 matku, aby se tam za ním i s námi přestěhovala. Protože nás musela mít napsané v pase a nebyla zde žádná matrika, máme tedy uvedeno za město narození Pruszkov.“

Petr byl jediným v rodině, který uměl česky, protože studoval na gymnáziu v Duchcově, neboť Teplice neměly českou střední školu. Po Mnichovu se pětičlenná rodina odstěhovala do Prahy. Arton senior si uvědomil blížící se nebezpečí a začal usilovat o vycestování. To však již nestihl, a tak v dubnu 1939 utekla celá rodina přes Moravskou Ostravu do Polska. Když vypukla válka, jeho otec chtěl vycestovat do Británie, ale ta z obav z přílivu uprchlíků uzavřela hranice. Protože otec však již v Británii předtím byl, jemu bylo vycestování povoleno s patnáctiletou dcerou, kterou měl zapsanou v pase. K britským břehům dopluli v polovině srpna a zařídili víza i pro zbytek rodiny. Pak však došlo k zastavení lodní dopravy a jedinou možností byla cesta letadlem. Zatímco matka se starším synem odjela do Varšavy, samotný Petr byl v té době v Katowicích a čekal na adrese na letenky, které však nedorazily. Vydal se proto za matkou a bratrem, trvalo mu šest dní, než došel pěšky do Varšavy, kde všichni tři byli svědky zničení města. Po obsazení Varšavy Němci prchali na ruské hranice.

Jak sám pan Arton říká:

„Neměli jsme problém vystupovat jako Němci, protože němčina byla náš rodný jazyk. Poblíž hranic nás vzal do džípu německý důstojník, přestože mu bylo jasné, že jsme Židé. Odvezl nás až k řece Bug, přes kterou nám pomohli rybáři.“

Celých patnáct měsíců strávili v litevském Vilniusu, kde byli ubytováni v domě placeném židovskou organizací. Japonský konzul na ambasádě v Kaunasu jim vydal víza do Japonska. Cestovali tam vlakem Transsibiřskou magistrálou do Vladivostoku a odtud potom lodí. V Japonsku bydleli v pronajatém bytě, protože jim sem mohl otec poslat z Británie peníze. Petr chodil s bratrem Henrym do školy, v níž potkali spolužáka, jehož otec byl britským konzulem. Ten jim poradil jet do Šanghaje, kde se chlapci zaregistrovali na britské ambasádě ke vstupu do československé zahraniční armády. Odsud vedla další cesta do Jižní Afriky a dále do Anglie, kam dorazili koncem ledna 1942. Po nezbytném pobytu v internačním táboře se setkali s otcem a sestrou. Jejich matka připlula o deset měsíců později, na lodi Červeného kříže. Po dvou

měsících v armádě byl Petr konečně přijat k RAF. Chtěl sice být pilotem, ale navigátorů bylo potřeba více. Byl požádán, aby si změnil jméno pro případ, že by byl sestřelen a padl Němcům do rukou. Tak si vybral jméno Arton. U 311. perutě nalétal 49 operačních letů o celkové délce 600 hodin.

O dramatické okamžiky u bombardovací perutě nebylo nouze:

„Naší hlavní činností bylo pronásledovat ponorky a hlídat provoz v Baltském moři. Byly naplánovány tři velké operace na dny 11. - 13. listopadu 1944. Velké svazy čtyřmotorových bombardérů měly za cíl zničit německé lodě. V mé osádce byl prvním pilotem Luděk Moudrý, druhým pilotem Lubomír Volka. Ladislav Novák byl letecký inženýr, Jan Gregor a Josef Matějček radiotelegrafisté, Zdeněk Glier a Adolf Kasal střelci a já jako navigátor. Všechny tři nálety se měly provádět úplně stejně, letět nad Švédsko ve velmi malé výšce, prakticky kopírovat střechy domů tak, aby nás nezjistily německé radary. Nad švédským územím jsme se dostali u Skagerraku, druhá možnost byla letět přes Dánsko. Letouny neletěly ve formacích, ale ve třicetisekundových intervalech, což mělo zamezit střetu mezi vlastními letadly. Měli jsme používat silné světlomety na oslnění osádek nepřátelských lodí. Byl to pěkně idiotský nápad, když jsem světlomet rozsvítil, okamžitě jsem jej zase zhasnul, protože jediné, co jsme viděli, byla úplná temnota, zatímco všichni viděli nás, a tak si také na nás s chutí zastříleli. Když jsme se blížili k cíli, viděli jsme jiný Liberator, jak odlétá pronásledovaný hustou protiletadlovou palbou. Ponorka již byla nahnutá na bok. Pokračovali jsme a potopili německou ponorku bez pomoci světel, za použití osmi raket během dvou následných útoků. Luděk a já jsme dostali vysoká vyznamenání za tuto akci. O den později jsme letěli stejnou trasu, tentokrát bez použití světel.

Při druhém letu, opět na dánský ostrov Bornholm, kde byla ponorková základna, jsme měli zničený podvozek po zásahu flakem. Spočítali jsme si, že to do Skotska dotáhneme a asi 100 mil od Tainu nás naši zachytili. Vyslali jsme IFF a poté upozornili, že musíme sedat na břicho. Za pár minut nám napsali, že musíme pokračovat na letiště Stornoway. Prosili jsme je, že nemůžeme s ubývajícím palivem přelétnout celé Skotsko, nebylo to nic platné, jednoduše nás odepsali. Nechtěli riskovat, že by jim náš Liberator zničil startovací dráhu, a tak nás obětovali. Nakonec jsme se nad Stornoway dostali a všichni členové se zapojili do přistávacího manévru. Když letoun začal ztrácet výšku, Láďa přečerpával palivo jen do dvou motorů, čímž Liberator vyrovnal. Já jsem stál za jeho sedačkou, a protože jsem letiště znal, vizuálně jsem jej navigoval. Letoun na poslední chvíli zvednul, takže klouzal po ploše a nenarazil. Měli jsme štěstí, protože půda byla měkká a nahnula se dovnitř trupu, takže zamezila tomu, aby se letoun vzňal. Také bylo štěstí, že jsme neměli před sebou žádnou překážku.

Na třetí nálet jsme již neletěli a naše osádka se rozpadla. Já jsem byl přidělen k Janu Říhovi, Gregor byl přidělen jinam a zbytek přestal operačně létat.“

Po návratu z války byl Petr nejdříve pověřen vedením letecké základny v Liberci, od 1. 1. 1946 pracoval na velitelství pro vzdělávání vzdušných sil v Praze. Tehdy používal jméno Sláma Arton, které se často pletlo s Anton Sláma, takže si změnil křestní jméno a zůstal u jména Peter Arton. Ke konci roku se vrátil do Anglie, kde chtěl opět studovat. V roce 1948 se celá rodina

přestěhovala do Montrealu a on chtěl jít za nimi, ale protože byl Žid, nebyl přijat na McGill University. Vrátil se tedy zpátky do Londýna, kde převzal otcovu firmu, přetvořil ji ve velký koncern, a jak sám podotýká, hodně zbohatnul. V roce 1954 byl z Británie vyhoštěn pro styky s československou výzvědnou službou. Odstěhoval se do Izraele, kde žije dodnes.

Ohledně svého vyhoštění Petr Arton říká:

„Ministerstvo vnitra Velké Británie nemuselo a nemusí nikomu zdůvodňovat, proč nějakou osobu deportuje. Protože jsem nespáchal žádný zločin, nepřekročil zákon a byl bývalým důstojníkem RAF, použili tohoto práva. Snažili se na mě něco najít celých šest let. Byl jsem sledován dnem a nocí, odposlouchávali mi telefon a otevírali poštu. Vůbec jsem netušil, proč mě MI5 chce vystěhovat. Nevěděl to ani Scotland Yard ani žádná jiná instituce. Dozvěděl jsem se to později, když jsem si přečetl knihu Petera Wrighta, která se jmenovala Spy catcher, kde se objasnil fakt, že pět nejvyšších úředníků MI5 pracovalo pro Rusy. Aby vykážali nějakou činnost, dal jsem jim svojí minulostí důvod, aby ze mě udělali velkou rybu namočenou v práci pro československou a ruskou rozvědku. Během výslechu se mě dokonce zeptali, jak a z čeho jsem financoval ruskou zpravodajskou síť. Evidentně vyšetřující neměl ani ponětí o tom, že jeho šéfové jsou špióni a ne já. Po mnoha letech jsem dostal si 3000 stránek odtajněných dokumentů, které potvrzují, že jsem byl celých šest let špehován. V závěru zprávy se pravilo, že Ministerstvo vnitra nemělo žádný důkaz o mé špionážní práci, přesto, nebo právě proto využilo svého práva mě deportovat bez udání důvodů. V roce 1954 byl tisk informován o tom, že jsem byl deportován z důvodů špionážní činnosti.“

▣ **Eva Csölleová a Vít Formánek, foto archiv autorů**

{phocagallery view=category|categoryid=154|limitstart=0|limitcount=0}